

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original article

การพัฒนาลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการ เด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาบ้านน้ำเที่ยง หนองจันทา ตำบลหนองกง อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม

บุญเรียง บัวละคุณ ส.ม. (การจัดการระบบสุขภาพ)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกไร่ จังหวัดมหาสารคาม

วันรับ:	17 ก.ย. 2562
วันแก้ไข:	5 มิ.ย. 2563
วันตอบรับ:	15 มิ.ย. 2563

บทคัดย่อ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการเล่นลานเพลินให้เป็นสถานที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพื่อศึกษาผลการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้ร่วมศึกษาประกอบด้วยกลุ่มเด็กปฐมวัย พ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ จำนวน 70 คนเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ (1) กระบวนการสร้างกลยุทธ์ PIRAB (2) แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม และ (3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนในการศึกษาใช้กลยุทธ์ PIRAB มี 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 Partner ชักชวนพันธมิตร ทุกภาคส่วน ให้เห็นปัญหาพร้อมกัน กิจกรรมที่ 2 Invest กระตุ้นให้เกิดการลงทุน กิจกรรมที่ 3 Regulate legislate ใช้กฎหมายหรือมาตรการบังคับ กิจกรรมที่ 4 Advocate ชี้แนะให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และกิจกรรมที่ 5 Build capacity พัฒนาศักยภาพบุคลากรทุกภาคส่วน ระยะเวลาดำเนินการ เดือน ตุลาคม 2559 - ตุลาคม 2560 ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรม ส่งผลให้มีลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการนำการเล่นพื้นบ้าน เช่น เล่นดินทราย เล่นขายของ กิ่งก่องแก้ว ม้าก้านกล้วย ตากะโหลก มอญซ่อนผ้า งูกินหาง วีรชีวีสาร กระโดดเชือก และการเล่านิทานโดยผู้สูงอายุ รวมทั้งนำของเล่นพื้นบ้าน เช่น กังหัน หมักป่น กะลา แดกโปะ วงหัดเดิน คอกฝึกเดิน ผ้าสี รดลาก โดยจัดกิจกรรมและอุปกรณ์ให้เหมาะสมตามกลุ่มวัย เช่น ด้านการเคลื่อนไหว (การเดิน) ได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ วงหัดเดินและคอกฝึกเดิน ทำให้เด็กมีพัฒนาการสมวัย และมีการส่งต่ออุปกรณ์ให้กับเด็กรุ่นหลังในชุมชนด้วย และยังส่งผลให้เด็กทุกคนในหมู่บ้านมีพัฒนาการที่สมวัยทั้ง 5 ด้าน ตลอดจนได้ขยายลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ครบทุกหมู่บ้านและยังมีพื้นที่อื่นมาศึกษาดูงานด้วย ข้อเสนอแนะ การเล่นและของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนับเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ และพัฒนาการที่สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสนใจให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายในชุมชนตามบริบทแต่ละพื้นที่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าใช้ได้

คำสำคัญ: ลานเล่นลานเพลิน; พัฒนาการเด็กปฐมวัย; ภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทนำ

ช่วงปฐมวัย เป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของการเจริญเติบโตและพัฒนาการทุก ๆ ด้านของมนุษย์ เด็กเป็นอนาคตที่สำคัญของสังคม ดังนั้นการดูแลคนกลุ่มวัยนี้จึงมีความสำคัญ เสมือนการลงทุนเพื่ออนาคตของคนในสังคมนั้น ๆ การดูแลเด็กเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเกี่ยวเนื่องทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และพัฒนาการซึ่งเกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุมชน ระบบการศึกษาและระบบสุขภาพทั้งนี้มีหลักฐานทางวิชาการที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าเด็กช่วงอายุ 0 – 5 ปี เป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของพัฒนาการด้านสมอง การมองเห็น การควบคุมอารมณ์ ทักษะด้านภาษาและสังคม อันส่งผลต่อการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ⁽¹⁾ โดยช่วงชีวิตของมนุษย์โดยในช่วงปฐมวัย นับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี ถือได้ว่าเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของการเจริญเติบโตและพัฒนาการทุก ๆ ด้านของมนุษย์ ทั้งนี้การเล่นและของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย นับเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาการที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และความต้องการของเด็กวัยนี้ พ่อแม่ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ควรมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของการเล่นและของเล่นที่เหมาะสม⁽²⁾ ซึ่งการส่งเสริมพัฒนาการเด็กจะต้องมีการละเล่นของเด็กที่นิยมเล่นกันในท้องถิ่น เป็นกิจกรรมการเล่นเพื่อสนุกสนานเพลิดเพลิน อาจเป็นการเล่นคนเดียวหรือกลุ่ม การละเล่นจึงมีบทบาทต่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก คือ ด้านสติปัญญาคือ การใช้ภาษาได้ดีขึ้น ฝึกฝนการแก้ปัญหาและส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอีกด้วย⁽³⁾

ตามที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศนโยบายการขับเคลื่อนระบบสุขภาพอำเภอ (District Health System: DHS) โดยการขับเคลื่อนดังกล่าวเป็นการสานพลังร่วมกับหน่วยงานและภาคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันรับรองคุณภาพสถานบริการ (สรพ.) สถาบันวิจัยและพัฒนา

ระบบสุขภาพชุมชน (สพช.) เป็นต้น ซึ่งการพัฒนา DHS เป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการสุขภาพระดับอำเภอ เพื่อกระตุ้นการดูแลสุขภาพประชาชนในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสม (essential care) โดยการสร้างความเป็นเอกภาพในการนำ (unity of DHS team) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) การบริหารทรัพยากรร่วมกัน (sharing resources) ผ่านกระบวนการชื่นชม และการจัดการความรู้ไปสู่การพัฒนาระบบอย่างต่อเนื่อง⁽⁴⁾ ซึ่งกลยุทธ์ PIRAB ประกอบด้วย P: Partnership ชักชวนพันธมิตรทุกภาคส่วน ทุกระดับ ให้เห็นความสำคัญและร่วมกันทำงานส่งเสริมสุขภาพแบบยั่งยืน โดยเฉพาะการกำหนดเรื่องสุขภาพเป็นประเด็นสำคัญในทุกนโยบายสุขภาพ (Health in All Policy) I: Invest กระตุ้นให้เกิดการลงทุนโดยเฉพาะด้านงบประมาณที่เพียงพอจากระดับนโยบายในทุกภาคส่วน เพื่อจัดการกับปัจจัยกำหนดสุขภาพทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ R: Regulate and Legislate ใช้การตราฎและออกกฎหมาย เพื่อคุ้มครองประชาชนจากความเสี่ยงต่อสุขภาพทุกด้าน A: Advocate ชี้นำ ชูประเด็น และสนับสนุนให้การเมืองทุกระดับให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพ บนพื้นฐานสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียม สร้างการทำงานร่วมกันกับทุกภาคส่วน และ B: Build Capacity พัฒนาศักยภาพบุคลากรทุกภาคส่วนให้สามารถพัฒนานโยบายทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ รวมทั้งการวิจัย การกระจายความรู้เพื่อความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชน เป็นกลยุทธ์ที่สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนและทุกพื้นที่นำไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการทำงานส่งเสริมสุขภาพ⁽⁵⁾

ในส่วนอำเภอแกด้า จังหวัดมหาสารคาม มีเด็กปฐมวัยพัฒนาการล่าช้า 5 ด้านได้แก่ (1) ด้านการเคลื่อนไหว (2) การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและการใช้สติปัญญา (3) การเข้าใจภาษา (4) การใช้ภาษา และ (5) การช่วยเหลือตนเองและสังคม ดังนี้ โรงพยาบาลส่ง-

เสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เหล่าจันทนาภู ร้อยละ 0.5 รพ.สต. โนนภิบาล ร้อยละ 1.2 รพ.สต. ป่าช่าง ร้อยละ 1.5 รพ.สต. หนองบัว ร้อยละ 1.7 โรงพยาบาลชุมชนแกดำ ร้อยละ 2.1 และ รพ.สต. บ้านโคกไร่ ร้อยละ 6.6 ซึ่งจะเห็นได้ว่า รพ.สต. บ้านโคกไร่ ที่มีพื้นที่ดูแลในตำบลหนองกุง มีปัญหาเด็กพัฒนาการล่าช้ามากที่สุด เนื่องจากมีปัญหาเรื่องกระบวนการประเมิน ขาดภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วม ผู้ปกครองขาดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น⁽⁶⁾ ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาระบบบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่ตำบลหนองกุง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม โดยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยนำคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual - DSPM)⁽⁷⁾ มาใช้ในระบบสุขภาพอำเภอ ในบริบทของตำบลหนองกุง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งระบบบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ในเขต รพ.สต. บ้านโคกไร่ แบบเดิมคือ เจ้าหน้าที่ผ่านการอบรม 1 คนและถ่ายทอดให้กันภายใน รพ.สต. บ้านโคกไร่ โดยให้บริการวันสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคเดือนละ 1 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้ประเมินพัฒนาการเด็กคืออนามัย 49 อนามัย 55 และคู่มือ DSPM สำหรับอุปกรณ์ประเมินมี 1 ชุด ถ้าผลการประเมินพบว่าสมวัยจะนัดตามช่วงอายุ ถ้าพบสงสัยล่าช้าจะให้ผู้ปกครองกระตุ้นพัฒนาการและนัดมาประเมินซ้ำอีก 1 เดือนหากยังพบสงสัยล่าช้าก็จะส่งต่อโรงพยาบาลชุมชนหรือโรงพยาบาลจังหวัดต่อไป ในส่วนของชุมชนยังไม่มีระบบการกระตุ้นพัฒนาการมีเพียงผู้ปกครองเด็กเท่านั้นที่ดำเนินการ ส่วนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็ใช้แบบมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

หลังการพัฒนาระบบบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย มีระบบบริการแบบใหม่คือ เจ้าหน้าที่ผ่านการอบรมเพิ่มขึ้นเป็น 3 คน เพิ่มการให้บริการเป็นสัปดาห์ละ 1 วันทุกวันพฤหัสบดี ซึ่งแยกออกจากวันสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค เครื่องมือที่ใช้คือคู่มือ DSPM และมีชุดประเมินพัฒนาการครบทุกหมู่บ้าน ถ้าผลการประเมินพบ

ว่าสมวัยจะนัดตามช่วงอายุ ถ้าพบสงสัยล่าช้าจะให้ผู้ปกครองกระตุ้นพัฒนาการและนัดประเมินซ้ำอีก 1 เดือน หากพบสงสัยล่าช้าจะส่งต่อประเมินที่โรงพยาบาล-แกดำและโรงพยาบาลมหาสารคามตามลำดับ ในส่วนชุมชนมีการดำเนินการในชุมชน ครูช. ผู้ปกครองส่งเสริมและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเดือนละ 1 ครั้ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประเมินตามแบบ DSPM ทุกวันที่ 25 ของเดือน ถึงแม้จะมีระบบเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่พัฒนาแล้วก็ตาม แต่ยังมีปัญหาในพื้นที่คือไม่มีสถานที่ในการที่จะรวมกลุ่มเด็กในการตรวจประเมินเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ผ่านการอบรมการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ยังไม่เพียงพอเพราะเดิมผ่านการอบรม หมู่บ้านละ 3 คน ตลอดจนอุปกรณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กยังไม่เพียงพอและราคาแพง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำนโยบายการขับเคลื่อนระบบสุขภาพอำเภอ นำมาพัฒนาระบบบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยนำกิจกรรมที่มีในท้องถิ่นที่เล่นสืบทอดกันมานาน มาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก การทำให้เด็กมีทั้งความสนุกสนานและเพลิดเพลิน

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการเล่นลานเพลินให้เป็นสถานที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก-ปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และศึกษาผลการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการศึกษา

1. รูปแบบการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research)⁽⁸⁾ โดยใช้แนวคิดของ Kemmis S และ McTaggart R⁽⁹⁾ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนได้แก่ วางแผน ปฏิบัติการ สังเกตการณ์ และการประเมินผล

2. การเลือกพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษา คือบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา ตำบลหนองกุง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ระยะเวลาการศึกษา เดือนตุลาคม 2559

ถึงเดือนตุลาคม 2560

3. ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา โดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง มีดังนี้

1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดและเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุง ผู้นำชุมชนในบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา จำนวน 5 คน

2) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุ บ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา จำนวน 10 คน

3) กลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 13 คน

4) กลุ่มผู้ปกครองเด็กปฐมวัยบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา จำนวน 15 คน

5) กลุ่มเด็กปฐมวัยบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา จำนวน 27 คน

4. เครื่องมือในการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยที่สร้างขึ้นเองจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่ผ่านมา ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

4.1 เครื่องมือเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวคำถามเป็นแบบปลายเปิดเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรคของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในชุมชน มีหัวข้อสัมภาษณ์จำนวน 5 ข้อ

2) แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม ใช้ในการสังเกตการณ์โดยผู้วิจัย สังเกตการณ์ทำงานร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ตั้งแต่ระยะวางแผน (Plan) ระยะดำเนินการพัฒนา (Act) ระยะสังเกตการณ์ (Observe) ระยะประเมินผล (Reflect)

3) การสนทนากลุ่ม เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดเชิงซักถามเหตุผลและค้นหาคำตอบ ประเด็นในการตั้งคำถามกำหนดจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเน้นให้ผู้สนทนาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย กิจกรรมและอุปกรณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในชุมชน มีหัวข้อ

สนทนาจำนวน 5 ข้อ

4) แบบบันทึกภาคสนาม โดยบันทึกแต่ละกิจกรรมและอุปกรณ์เสริมช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพขึ้นเองและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.6-1.0⁽¹⁰⁾ หลังจากนั้นปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง

5. ขั้นตอนและกระบวนการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) มีการดำเนินการ ดังนี้

5.1 ระยะวางแผน (Plan) โดยการวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพปัญหาการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และปัญหาของเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าในชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยสัมภาษณ์นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดและเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุง ผู้นำชุมชนในบ้านน้ำเที่ยง - หนองจันทา เพื่อขอทราบแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยพัฒนาในชุมชน

2) สนทนากลุ่ม ตัวแทนกลุ่มผู้ปกครองเด็กปฐมวัยบ้านน้ำเที่ยง - หนองจันทา เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย กิจกรรมและอุปกรณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยพัฒนาในชุมชน

3) ประชุมระดมความคิดเห็นใช้เวลา 1 วัน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ในการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 43 คน ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รพ.สต. บ้านโคกไร่ กลุ่ม อสม. กลุ่มปราชญ์-ชาวบ้านและผู้สูงอายุ กลุ่มตัวแทนผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ระดมความคิดเห็น วิเคราะห์สถานการณ์ การดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยพัฒนาในชุมชน

และวางแผนดำเนินการพัฒนา โดยใช้กลยุทธ์ PIRAB มาดำเนินการในการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 Partner กิจกรรมที่ 2 Invest กิจกรรมที่ 3 Regulate legislate กิจกรรมที่ 4 Advocate กิจกรรมที่ 5 Build capacity และได้นำข้อมูลมาสรุป เพื่อดำเนินโครงการระยะต่อไป

5.2 ระยะดำเนินการพัฒนา (action) ดำเนินการพัฒนาลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 Partner ชักชวนทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมทำงานด้วยกัน ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน อสม. ปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุ พ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก โดยดำเนินกิจกรรมลานเล่นลานเพลิน ซึ่งนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยจัดกิจกรรม สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

กิจกรรมที่ 2 Invest กระตุ้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และกำหนดว่าในลานเล่นลานเพลินต้องมีอะไรบ้าง ซึ่งได้รับงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ องค์กรบริหารส่วนตำบล-หนองกุง สำหรับจัดประชุม และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนคืออุปกรณ์ ของเล่นพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งสถานที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 3 Regulate legislate มีมาตรการบังคับนำมาใช้เป็นตกลงร่วมกันในการจัดทำลานเล่นลานเพลินของหมู่บ้าน มีการจัดผู้ดูแลลานเล่นลานเพลินให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมทุกสัปดาห์ที่จะให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยกำหนดเป็นทุกวันอาทิตย์ช่วงเวลา 15.00 น.

กิจกรรมที่ 4 Advocate มีเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยได้กำหนดบทบาทของการดำเนินงาน ดังนี้

1) องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้นำชุมชน ร่วมจัดทำแผนดำเนินการ ประเมินผลและสนับสนุนงบประมาณ

2) พ่อแม่ผู้ปกครองในชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ที่บ้านและที่ลานเล่นลานเพลิน รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่ลานเล่นลานเพลิน รวมทั้งมีการประเมินพัฒนาการเด็กตามคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย DSPM

3) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ผ่านการอบรมครู ข ที่ผ่านการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย DSPM ได้ร่วมประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กเดือนละ 1 ครั้งโดยใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ตลอดจนเป็นผู้เลี้ยงให้พ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก ในการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ตลอดจนผลัดเปลี่ยนกันส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่ลานเล่นลานเพลินเป็นวันละ 2 คน

4) ปราชญ์ชาวบ้านและชมรมผู้สูงอายุ ร่วมกิจกรรมที่ลานเล่นลานเพลินในการเล่านิทาน สัปดาห์ละ 1 คน รวมทั้งจัดหาของเล่นพื้นบ้านให้เหมาะสมตามวัย

5) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำ รพ.สต.บ้านโคกไไร่ มีหน้าที่ประเมินพัฒนาการเด็กตามคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย DSPM เดือนละ 1 ครั้ง

กิจกรรมที่ 5 Build capacity พัฒนาศักยภาพบุคลากรทุกภาคส่วน ดังนี้

1) จัดอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทุกคนให้เป็นครู ข เรื่องการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) เป็นเวลา 1 วัน

2) จัดอบรมพ่อแม่ผู้ปกครอง การใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) และกิน กอด เล่น เล่า จำนวน 15 คน จำนวน 1 วัน

5.3 ระยะสังเกตการณ์ (Observe) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลประเมินผลการพัฒนาลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1) ประเมินผลจากสังเกตการณ์มีส่วนร่วม ของพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กปฐมวัย ปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ที่ร่วมทุกกิจกรรมที่กำหนดขึ้น

2) สัมภาษณ์แบบเชิงลึก นายองค์กรบริหารส่วนตำบล ปลัดและเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองกุง ผู้นำชุมชน เกี่ยวกับ

การพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น หลังจากได้ดำเนินการไปแล้ว

5.4 การสะท้อนกลับ (Reflection) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อสิ้นสุดโครงการ โดยดำเนินการถอดบทเรียนจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปฏิบัติงาน ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดและเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุง ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง อสม. ประชาชนชาวบ้าน และชมรมผู้สูงอายุ และสรุปผลการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยประมวลคำสำคัญและเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จนมั่นใจในความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การพิทักษ์กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอแกด้า จังหวัดมหาสารคาม การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง ทีมวิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์และสอบถามความสมัครใจของผู้ร่วมศึกษา ให้เวลาในการตัดสินใจก่อนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน ไม่เปิดเผยนามผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลเก็บเป็นความลับและนำเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวม รวมทั้งให้อิสระผู้ร่วมศึกษาถอนตัวหรือยุติการเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดเวลาที่รู้สึกไม่สะดวก ซึ่งผ่านการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอแกด้า เลขที่ 6/2560

ผลการศึกษา

การพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการวิจัยครั้งนี้สามารถเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนางานก่อนและหลังการพัฒนา มีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านผลผลิต (output) พบว่า

1) เกิดการทำงานเป็นทีม จากการสังเกตขณะดำเนินกิจกรรมโดยใช้กลยุทธ์ PIRAB กลุ่มผู้นำชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง อสม. ประชาชนชาวบ้านและชมรมผู้สูงอายุ จะช่วยเหลือกันตลอดระยะเวลา และอสม.จะให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้ปกครองในการร่วมประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ตลอดจนเป็นที่เลี้ยงให้พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กในการประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ซึ่งมีพ่อแม่ผู้ปกครองที่ผ่านการอบรมสามารถประเมินและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้ จำนวน 15 คน

2) เกิดแผนปฏิบัติการดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ อบต. หนองกุง จำนวน 30,000 บาท ซึ่งจากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุง ได้แสดงความคิดเห็นถึงเด็กเล่นที่ลานเล่นลานเพลินดูแล้วเด็กสนุกสนาน และมีความสุขซึ่งเห็นจากรอยยิ้มและก็นึกถึงสมัยเป็นเด็ก และโครงการนี้มีประโยชน์มากเป็นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชนควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้ดำเนินการต่อเนื่องและควรขยายกิจกรรมลานเล่นลานเพลินไปทุกหมู่บ้านและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้วย

3) จากการสนทนากลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย กิจกรรมและอุปกรณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยพัฒนาในชุมชนที่ผ่านมา เพื่อประเมินว่ามีเด็กพัฒนาการสงสัยล่าช้าหรือไม่ และแก้ไขอย่างไร ซึ่งผู้ปกครองเด็กได้เล่าประสบการณ์ที่ผ่านมามาว่า แต่ก่อนถ้าเด็กพูดซ้าก็คิดว่าเกิดจากกรรมพันธุ์ ก็หาวิธีการแก้ไขต่าง ๆ เช่น เอาเชียดมาตีปาก และมีบางคนใช้วิธีเยาะเพศหุมาให้รับประทาน และถ้าช่วงใกล้จะนั่งก็จะใช้วิธีการขุดดินเป็นหลุมเล็ก ๆ

ให้เด็กหัดนั่ง บางคนก็จะใช้หมอนล้อมให้นั่ง สำหรับช่วงที่เด็กกำลังหัดเดิน ผู้ปกครองเด็กได้เล่าประสบการณ์ว่าจะใช้น้ำจากที่เหลือจากการนึ่งข้าวหรือน้ำค้างตอนเช้ามาเช็ดหัวเข่าให้เด็ก เพื่อช่วยให้เด็กเดินได้เร็วขึ้น และผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นว่าสมัยก่อนมีกิจกรรมการเล่นหลายอย่าง เช่น ูกินหาง ม้าก้านกล้วย ตากะโหลก วีร-ข้าวสาร เล่นชายของ เล่นดิน เล่นทราย ส่วนสถานที่เล่นจะเป็นที่วัดหรือกลางหมู่บ้าน และของเล่นส่วนใหญ่จะไม่ได้ซื้อทำเอง เช่น หมักป่น รถลากทำจากไม้หุ่น แดกโปะกะลา กังหัน ฯลฯ ทำให้เกิดนวัตกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านและชมรมผู้สูงอายุ และมีการสอนให้กลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองได้เรียนรู้ เกิดการแบ่งปันประสบการณ์ มีความสุขที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า

นวัตกรรมที่เกิดขึ้นในลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะเป็นลานดิน (ภาพที่ 1) มีเนื้อที่พอสมควร ประมาณ กว้าง 4 เมตร ยาว 8 เมตร สำหรับเด็กเล่น ร่มรื่น อากาศถ่ายเทได้สะดวก สะอาดและมีความปลอดภัยสำหรับเด็ก เด็กสามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งมีอุปกรณ์ประกอบด้วย

(1) วงหัดเดิน (ภาพที่ 2) ซึ่งทำจากไม้ไผ่ฝังลงดิน ลึกประมาณ 50 ซม และไม้หุ่น เสียบลงในโบกไม้ไผ่ ใช้สำหรับส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้าด้านการเคลื่อนไหว การยืนได้โดยใช้มือเกาะเครื่องเรือนสูง ระดับอก ช่วงเด็กอายุ 9 เดือน (ตามหัวข้อต่างๆ ในคู่มือ DSPM) สำหรับให้เด็กจับยืนและเดิน โดยจะให้เด็กฝึกทุกวัน วันละประมาณ 1 - 3 ชั่วโมง ซึ่งมีทั้งที่บ้านและที่ลานเล่นลานเพลิน โดยพ่อแม่ ผู้-

ภาพที่ 1 ลานเล่นลานเพลินและของเล่นส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 2 คอกฝึกเดิน และวงหัดเดิน

ปกครอง ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว กล้ามเนื้อมัดเล็กทำให้เด็กสามารถลุกยืนได้เร็วเมื่ออายุ 8-9 เดือน และเดินได้เร็วอายุ 9 -12 เดือน ทำให้เด็กพัฒนาการสมวัย ตลอดจนลดค่าใช้จ่ายการไปซื้ออุปกรณ์แพงๆ ได้ด้วย และได้นำมาปรับใช้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กตั้งแต่เด็กอายุ 7 เดือนขึ้นไปทำให้ไม่พบเด็กพัฒนาการล่าช้าด้านการเคลื่อนไหว การยืนได้โดยใช้มือเกาะเครื่องเรือนสูง

(2) คอกฝึกเดิน ทำจากไม้ไผ่ ไม้ยูคาหรือ ไม้รวักที่เหลื่อใช้ ท่อพีวีซี ขนาดของคอกฝึกเดินกว้างประมาณ 70 ซม. ยาว 1 เมตร สูง 70 ซม. หรือตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ จะมีทั้งที่บ้านและลานเล่นลานเพลิน โดยจะให้เด็กอยู่ที่คอกฝึกเดิน ทุกวัน ๆ ละประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง โดยพ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นผู้ดูแล ซึ่งช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้านการเคลื่อนไหวการเกาะยืน ทำให้เด็กมีพัฒนาการสมวัย ซึ่งต้นทุนราคาไม่แพงเป็นที่มืออยู่ในบ้านเพียงแต่ซื้อเฉพาะตะปู นอกจากนี้ ออโรพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกไร่ ยังนำมาใช้เป็นอุปกรณ์ประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเรื่องการยืนได้โดยใช้มือเกาะเครื่องเรือนสูงระดับบอก ช่วงเด็กอายุ 9 เดือน

(3) ไม้กระดก ชิงช้า ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว การใช้ภาษา เข้าใจภาษา กล้ามเนื้อมัดเล็ก

และการช่วยเหลือตนเองและสังคม

(4) กังหัน แดกโป๊ะ หมักปิ่น ช่วยส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก การใช้ภาษา การเข้าใจภาษา และการช่วยเหลือตนเองและสังคม

(5) กะลาเดิน ผ้าสี รถลาก ช่วยส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก การใช้ภาษา การเข้าใจภาษา และการช่วยเหลือตนเองและสังคม

4) เกิดเครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วม มีการกำหนดบทบาทในการดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับเครือข่าย ดังนี้ กิจกรรมที่ลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นช่วงเย็นทุกวันอาทิตย์ เป็นการเล่นพื้นบ้านที่เล่นสืบทอดกันมา เช่น การเล่นดินทราย เล่นขายของ กระโดดยางกึ่งก่องแก้ว ม้าก้านกล้วย ตากะโลก มอญซ่อนผ้า งูกินหาง วีรชีขาวสาร กระโดดเชือก และการเล่านิทานโดยผู้สูงอายุ โดยจัดกิจกรรมการเล่นให้เหมาะสมตามวัยของเด็ก ซึ่งการเล่นพื้นบ้านช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้านการเคลื่อนไหว ทักษะด้านต่าง ๆ เช่นกระโดดข้ามเชือกบนพื้นไปข้างหน้า ยืนขาเดียว กระโดดขาเดียวได้อย่างน้อย 2 ครั้ง และการช่วยเหลือตนเองและสังคม ร้องเพลงได้บางคำ ทำตามกฎในการเล่นเป็นกลุ่มได้โดยมีผู้ใหญ่แนะนำ การเล่นเลียนแบบบทบาทของผู้ใหญ่ได้ และพัฒนาการด้านการใช้ภาษา เข้าใจภาษา สนใจฟังนิทานได้นาน 5 นาที เลือกสีได้ 8 สี

ผลัดกันพูดคุยกับเพื่อนในกลุ่ม ใช้เวลาเล่นสัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 30 นาที - 1 ชั่วโมง โดยมีกลุ่ม อสม. พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้สูงอายุ เป็นผู้ดูแลกิจกรรม นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มเยาวชนมาร่วมกิจกรรมด้วย การละเล่นพื้นบ้าน นอกจากจะส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแล้ว ยังทำให้ เด็กสนุกสนาน เพลิดเพลิน ซึ่งเห็นได้จากการสังเกต พบว่าเด็กมีเสียงหัวเราะ มีรอยยิ้ม

2. ด้านผลกระทบ (impact) พบว่า

1) เกิดการขยายผลการทำลานเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลหนองกุง อำเภอกาบัง จังหวัดมหาสารคาม ทุกหมู่บ้าน จำนวน 15 หมู่บ้าน ซึ่งรูปแบบและกิจกรรมการเล่นเป็นไปตามบริบทของแต่ละหมู่บ้าน และจะขยายไปที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต. หนองกุงในปีต่อไป

2) การบริการ พบว่า ทำให้เพิ่มการเข้าถึงบริการ ประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยในชุมชน และเฝ้าระวังพัฒนาการเด็กปฐมวัยสงสัยล่าช้าในชุมชน ส่งผลให้สามารถค้นหา ประเมินเด็กเชิงรุกในชุมชนได้ทุกคน และสามารถส่งต่อเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้าได้อย่างรวดเร็วเพิ่มขึ้น

3. ด้านผลลัพธ์ พบว่า

1) กลุ่มผู้นำชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง อสม. ประชาชน ชาวบ้านและชมรมผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

และสร้างชื่อเสียงให้หน่วยงาน ซึ่งจากการสังเกต พบว่าทุกคนมีความกระตือรือร้น ให้ความร่วมมือในการทำทุกกิจกรรม มีทีมจิตอาสาเกิดขึ้นในชุมชนที่มาให้คำแนะนำในการทำงานที่ลานเล่นลานเพลินของชุมชน

2) เกิดการพัฒนาคู่มือ แนวปฏิบัติ และนวัตกรรมที่พัฒนาต่อเนื่องจากการดำเนินโครงการ เช่น คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) แนวปฏิบัติในการดูแลเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าในชุมชน มีนวัตกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น วงหัตถ์เดิน คอกฝึกเดิน ไม้กระดก ชิงช้า กังหัน แดกโป๊ะ หมักปิ่น กะลาเดิน

3) ผลของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำข้อมูลจากการดำเนินการรูปแบบเดิม และรูปแบบใหม่มาเปรียบเทียบกัน พบว่ารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบใหม่ มีคณะทำงาน สถานที่ เวลา กิจกรรม และอุปกรณ์ที่ชัดเจนกว่ารูปแบบเดิม ดังแสดงในตารางที่ 1

ผลจากการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้เด็กปฐมวัยบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา มีพัฒนาการสมวัยทั้ง 5 ด้าน ซึ่งประเมินรับรองโดยเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกไร่ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่

รูปแบบ	ก่อนพัฒนา	หลังพัฒนา
คณะทำงาน	- มีเฉพาะ อสม.	- มีเครือข่ายผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุ พ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก
สถานที่ /เวลา	- เล่นที่บ้านของเด็กแต่ละคน	- กำหนดสถานที่/เวลาชัดเจน ของหมู่บ้าน
กิจกรรม/อุปกรณ์	- เป็นของเด็กแต่ละคนตามแต่ พ่อแม่ผู้ปกครองจะจัดหา	- มีกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน/อุปกรณ์จัดทำขึ้นโดยคนในชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีเครือข่ายชุมชนร่วมรับผิดชอบ - มีลานเล่นลานเพลินที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

การพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตารางที่ 2 พัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อนและหลังการพัฒนา

พัฒนาการเด็กปฐมวัยด้าน	ก่อนการพัฒนา n=27		หลังการพัฒนา n=27	
	สมวัย	ร้อยละ	สมวัย	ร้อยละ
1.การเคลื่อนไหว Gross motor (GM)	25	92.5	27	100.0
2.กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา Fine motor (FM)	27	100.0	27	100.0
3.การเข้าใจภาษา Receptive language (RL)	23	85.1	27	100.0
4.การใช้ภาษา Expressive language (EL)	23	85.1	27	100.0
5.การช่วยเหลือตนเองและสังคม Personal and social (PS)	22	81.4	27	100.0

วิจารณ์

ผลจากการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย กรณีศึกษาบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา ตำบลหนองกุง อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ลานเล่นลานเพลินสำหรับส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย เป็นสถานที่ที่เข้าถึงง่าย สะดวก ปลอดภัย อยู่ในชุมชน และใช้อุปกรณ์การส่งเสริมพัฒนาการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมทั้งกิจกรรมการเล่นของเด็กด้วย และพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กสามารถประเมินและส่งเสริมพัฒนาการส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการสมวัยทั้ง 5 ด้าน มารดาหรือบิดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กที่บ้านมีการใช้คู่มือ DSPM ส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามแนวทางกิจกรรม “กิน กอด เล่น เล่า นอน ฝ้า ดูฟัน” โดยจะต้องเน้นการเสริมสร้างทักษะและสร้างความมั่นใจในการทำงาน จึงควรจัดให้มีการฝึกอบรมควบคู่กับการลงมือปฏิบัติจริง⁽¹¹⁾ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก⁽¹²⁾ ที่พบว่า การส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม ส่งผลให้ครอบครัวมีระดับความรู้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในระดับสูง มีการปฏิบัติในระดับดี และจากการศึกษาของพลาตีหมาดเต๊ะ⁽³⁾ ผลของการฝึกการเล่นพื้นบ้านที่มีต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัย พบว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบสมรรถภาพทางกลไกของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการฝึกกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน พบว่า เด็กมีสมรรถภาพทางกลไกพัฒนาการดีขึ้น เช่นเดียวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เรื่องการเล่นพื้นบ้านที่พบว่าภายหลังการใช้

กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านเด็กปฐมวัยชายและหญิง มีค่าคะแนนอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ดังนั้น การฝึกกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านจึงมีผลดีต่อเด็กปฐมวัย และจากการศึกษาของจินตนา พัฒนพงศ์ธรร⁽¹³⁾ เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย ครั้งที่ 6 พ.ศ.2560 พบว่า เด็กที่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูอ่าน-เล่านิทานคุณภาพให้เด็กฟัง จะมีโอกาสเด็กมีพัฒนาการสมวัยสูงกว่าเด็กที่ไม่ได้อ่าน-เล่านิทาน และอ่าน-เล่านิทานไม่มีคุณภาพ ส่วนเด็กที่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูมีการเล่นคุณภาพกับเด็ก จะมีโอกาสที่เด็กมีพัฒนาการสมวัยสูงกว่ากรณีที่ผู้เลี้ยงดูไม่เล่นกับเด็กหรือเล่นไม่มีคุณภาพ

จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชนสามารถใช้กลยุทธ์ PIRAB มาดำเนินการในการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 Partner กิจกรรมที่ 2 Invest กิจกรรมที่ 3 Regulate Legislate กิจกรรมที่ 4 Advocate และกิจกรรมที่ 5 Build Capacity เกิดการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเกิดการดำเนินงานเป็นทีม เกิดแผนปฏิบัติการดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดเครือข่ายและเข้ามามีส่วนร่วม มีการกำหนดบทบาทในการดำเนินกิจกรรม เกิดนวัตกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของชฎาภรณ์ ชื่นตา และคณะ⁽¹⁴⁾ ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแบบบูรณาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดยโสธร พบว่า การดำเนินกิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 การจัดระบบการดำเนินงาน องค์ประกอบที่ 2 การผสมผสานการดำเนินงานเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการ และองค์ประกอบที่ 3 การดำเนินงานต่อเนื่องด้วยระบบติดตามเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบเป็นการสร้างกระบวนการจัดกิจกรรมให้ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการเฝ้าระวังและส่งเสริม พัฒนาการเด็กปฐมวัยได้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็น มีการกำหนดบทบาทหน้าที่แต่ละบุคคลเพื่อให้รับรู้บทบาทและดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และสอดคล้องการศึกษาของจิตติมาพร ชัยสมุทร และนิตยา ประพฤติกิจ⁽¹⁵⁾ ผลของการใช้กิจกรรมการเล่นกลางแจ้งที่มีต่อความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ในโรงเรียนอานามาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า คะแนนเฉลี่ยความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่โดยรวม และรายด้านได้แก่ด้านการเคลื่อนไหวอยู่กับที่ ด้านการเคลื่อนไหวพร้อมอุปกรณ์ ด้านคุณลักษณะของการใช้กล้ามเนื้อใหญ่มีค่าสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ในงานประจำ

ชุมชนมีสถานที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นของชุมชนโดยตรงและมีการประยุกต์อุปกรณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น รถลากที่ทำจากไม้ รถเด็กเล่นทำจากกระป๋องนมเก่าและรองเท้าเก่าเวลาลากหรือเข็นจะมีเสียงซึ่งจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านการเข้าใจภาษา การเคลื่อนไหว กล้ามเนื้อมัดเล็กร่างกาย

ข้อเสนอแนะ

1. ก่อนนำรูปแบบการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ควรมีการอบรมบุคลากรให้มีความรู้เฉพาะเกี่ยวกับเรื่อง การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย เพื่อเพิ่มความรู้ ความ

เข้าใจของบุคลากรให้สามารถใช้แนวปฏิบัติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. รูปแบบการพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่พัฒนาขึ้นควรได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับบริบทในการให้บริการและพัฒนาให้สอดคล้องกับความรู้และ วิทยาการที่เกิดขึ้นใหม่

3. การเล่นและของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนับเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้และพัฒนาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กวัยนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสนใจให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนายแพทย์สมพงษ์ จันทร์โอวาท ผู้อำนวยการโรงพยาบาลแกด้า นายมนตรี เทเวลา อดีตสาธารณสุขอำเภอแกด้า นายยุทธศาสตร์ แก้ววิเศษ สาธารณสุขอำเภอแกด้า นายกองดีการบริหารส่วนตำบลหนองกุง อาจารย์ ดร. ผดุงศิษฐ์ ขำนาญบริษัท อาจารย์วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม ศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น ศูนย์สุขภาพจิตที่ 7 ขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ผลสำเร็จของการดำเนินงาน เกิดจากความร่วมมือเป็นอย่างดี จากผู้นำชุมชน อสม. พ่อ-แม่ ผู้ปกครองเด็ก ผู้สูงอายุ ในบ้านน้ำเที่ยง-หนองจันทา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM). กรุงเทพมหานคร: สยามพิมพ์นานา; 2558.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. การเลือกของเล่นให้เด็ก [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 5 ต.ค. 2558]. แหล่งข้อมูล: <http://hpc5.anamai.moph.go.th/director/dspm/index>.
- พาลาดี หมาดเต๊ะ. ผลของการฝึกการเล่นพื้นบ้านที่มีต่อ

การพัฒนาการเล่นลานเพลินส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

- พัฒนาการเด็กปฐมวัย [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2557.
4. ยงยุทธ พงษ์สุภาพ. การจัดการเรียนเพื่อเสริมสมรรถนะการบริหารจัดการระบบ สุขภาพอำเภอ. พิมพ์ครั้งที่ 1. สมุทรสาคร: APPA Printing Group; 2557.
  5. วชิระ เฟิงจันทร์. ความรอบรู้ด้านสุขภาพ. นนทบุรี: กรมอนามัย; 2560.
  6. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกไร่. รายงานประจำปีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกไร่ 2558. มหาสารคาม: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกไร่; 2559.
  7. กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2562.
  8. เกษราวัลณ์ นิลวางกูร. การวิจัยเชิงปฏิบัติการสำหรับวิชาชีพการพยาบาล. ขอนแก่น: คณิศจานนวิทยา; 2558.
  9. Kemmis S, McTaggart R. The action research planner. 3rd ed. Geelong, Australia: Deakin University Press; 1988.
  10. บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น; 2553.
  11. ผดุงศิษฏ์ ชำนาญบริรักษ์, ศิวพล ศรีแก้ว. การพัฒนาความรู้และทักษะการบริการการแพทย์ฉุกเฉินของอาสาสมัครกู้ชีพองค์การบริหารส่วนตำบลวังแสง อำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข 2557; 24(3):132-42.
  12. ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุ 1 – 3 ปี โดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 2559;11(ฉบับพิเศษ):99-109.
  13. จินตนา พัฒนพงศ์ธร. ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย ครั้งที่ 6 พ.ศ.2560. นนทบุรี: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย; 2561.
  14. ชฎาภรณ์ ชื่นตา, สุภาพร แก้วใส, สมจิต แซ่ลิ้ม, เพียงนคร คำผา. การพัฒนาการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแบบบูรณาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดยโสธร. ยโสธร: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร; 2561.
  15. จิตติมาพร ชัยสมุทร, นิตยา ประพฤตกิจ. ผลของการใช้กิจกรรมการเล่นกลางแจ้งที่มีต่อความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ในโรงเรียนอ้นมาลัย อ. เมือง จ. สมุทรสาคร. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 2556;6(3):186-92.

Abstract: Development of a Playground by Local Wisdom for Promoting Early Childhood Development: Ban Nam Thiang Nong Chantha, Maha Sarakham

Boonriang Bualakhun, M.P.H. (Health System Management)

Ban khok Rai Health Promoting Hospital, Maha Sarakham Province, Thailand

Journal of Health Science 2021;30(Suppl 2):S270-S282.

The purpose of this research was to study a process for the development of a playground with local wisdom to promote early childhood development. It was conducted from October 2016 to October 2017. The study samples were 70 individuals purposively selected from parents, village headmen, village health volunteers, Chief Executive of the Sub-district Administrative Organizations and the elderly. The data collection tools included the process that applied PIRAB strategy, group discussions, participatory observation, and in-depth interview. Data were analyzed by using descriptive statistics (mean and standard deviation), and content analysis for qualitative data. The 5 steps of PIRAB strategy included (1) Partnership (persuade sectors realize this problem), (2) Investment (stimulate financial investment), (3) Regulate (use laws or social measures), (4) Advocate (guide sectors to participate), and (5) Build capacity (develop personal capability in every sectors). It was found that, the PIRAB strategy had resulted in a new playground built by local wisdom to promote early childhood development. There was introduction of Thai local children's games such as banana rib hobby horse riding, rope skipping, storytelling, etc.; and local toys such as pin wheel, coconut shell, rickshaw, etc. Children had different activities and equipments such as children's walking tool used for development of movement. This equipment could be shared among other children and promote 5 aspects of childhood development. Moreover, this playground was built in all villages and there were people paying visit there for observation. Thus, promoting early children's development by using children's way of learning from real experiences would help children learn to adapt themselves in harmony with the nature and in accordance with their needs. It is necessary that all sectors pay attention and cooperate in this approach in which each village could apply its local wisdom to achieve effective outcomes.

Keywords: playground; early childhood development; local wisdom